

Інтегровані курси природничої галузі для 5 класів «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки» (Бур'ян В.І.)

Новий Державний стандарт базової середньої освіти є продовженням реформи Нової української школи в середній школі. «Базовою основою стандарту є Закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» де впроваджені всі ключові компетентності та наскрізні вміння.

В основі природничої галузі лежать базові знання, які складаються з методології природничих наук та наукового світогляду і цілісної природничо-наукової картини світу. Складниками природничої галузі є: астрономічний, біологічний, географічний, фізичний та хімічний компоненти.

Природнича освіта – цілісна система природничої освітньої галузі, метою якої є розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням міждисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем для подальшого використання цих знань і вмінь у професійній діяльності.

Державний стандарт – один із документів, на основі якого організовується освітній процес. На основі Державного стандарту розробляються:

- **типова освітня програма** (Наказ Міністерства освіти і науки України 19.02.2021 № 235, в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120);

- **або власна програма**, яка потребує експертизи Державної служби забезпечення якості освіти).

Інтегрований курс «Пізнаємо природу»/«Довкілля»/«Природничі науки» для 5-6 класів є продовженням курсу «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичною основою вивчення природничих наук у циклі базового предметного навчання (7-9 класи).

Реалізація природничої освітньої галузі у 2024/2025 навчальному році в 5-6 класах забезпечується через інтегровані курси «Пізнаємо природу» або «Довкілля» або «Природничі науки».

У відповідності до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235, в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120, освітній процес у 6-х класах із природничої освітньої галузі організовується за одним із запропонованих варіантів:

- 1) інтегрований курс «Пізнаємо природу» і предмет «Географія»;
- 2) інтегрований курс «Довкілля» і предмет «Географія»;
- 3) інтегрований курс «Природничі науки» (окремий предмет «Географія» не вивчається).

Викладання інтегрованих курсів природничої освітньої галузі в 5–7-х класах у 2024/2025 навчальному році здійснюватиметься за модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:
(<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/pryrodnycha-osvitnia-haluz/>):

Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т. В.).
- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.).
- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.).
- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.).

Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.).

Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засекіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.).

Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.).

Навчальні предмети «Біологія», «Географія», «Фізика», «Хімія» (у циклі базового предметного навчання, 7-9 класи) може бути доповнений інтегрованим курсом «Природничі науки. 7-9 класи».

Модельна програма використовується вчителями під час створення власної навчальної програми, яка затверджується педагогічною радою школи. Розробляючи навчальну програму, педагоги можуть вносити зміни у пропонуваній модельною навчальною програмою зміст інтегрованого курсу, загальний обсяг таких змін може досягати 20%. Також учитель може змінювати послідовність вивчення тем, не порушуючи логічної послідовності досягнення результатів навчання.

Вимоги щодо створення модельної навчальної програми викладено у додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»).

Акцентуємо вашу вагу на тому, що не можна змінювати вибір варіанту модельної навчальної програми при переході від 5-го до 6-го класу, оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації завдань природничої освітньої галузі адаптаційного циклу (5-6 класи).

Електронні варіанти підручників розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» на сторінці електронної бібліотеки:

- для 5 класу:
<https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/5-klas-nush/prirodnicha-osvtnya-galuz/>
- для 6 класу:
<https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/6-klas-n/prirodnicha-osvtnya-galuz/>

Модельна навчальна програма	Підручник для 5 класу	Підручник для 6 класу
-----------------------------	-----------------------	-----------------------

Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т. В.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т. В., Ярошенко Г. О.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т. В., Ярошенко О. Г.)
	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт.: Янкавець О.О., Дубчак О.Д., Ільченко Г.В.)	
Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д.)
	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Л. Я. Мідак, Н. В. Фоменко, В. Я. Гайда, С. М. Подоліук, В. І. Кравець, І. В. Кравець, І. В. Олійник, В. П. Стахурська, З. М. Пушкар, С. В. Банах Л. П.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Мідак Л. Я., Кокар Н. В., Кравець В. І., Фоменко Н. В., Кравець І. В., Жирська Г. Я.)
		«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гільберг Т. Г., Балан П. Г., Крячко І. П., Стократний С. А.)

Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.).	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Ягенська Г. В.)	-
	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Кравченко М. О., Шабанов Д. А.)	
Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.).	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Джон Ендрю Біос)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Джон Ендрю Біос).
Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.)	«Довкілля» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О. В., Болотіна Ю. В., Романов М. В.)	«Довкілля» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О. В., Болотіна Ю. В., Романов М. В.)
Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засекіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.)	«Природничі науки» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Засекіна Т. М., Білик Ж. І., Лашевська Г. А.)	«Природничі науки» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Засекіна Т. М., Білик Ж. І., Грома В. Д., Лашевська Г. А.)
	«Природничі науки. 5 клас» (авт.: Рудич М.В., Щербина В.М., Ненашев І.Ю., Ворона З.М.)	

Оцінювання навчальних досягнень учнів 5–7 класів здійснюється відповідно до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. У цьому документі в додатку 2 наведено загальні критерії оцінювання, які можна взяти за основу для розробки конкретизованих критеріїв оцінювання за природничою освітньою галуззю (наприклад, конкретизувати об'єкти вивчення, методи досліджень тощо). Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне (зокрема й поточне), діагностичне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне). За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за системою оцінювання, визначеною законодавством, або за власною шкалою. Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12.

За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити у 5 класі адаптаційний період, упродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання. Однак варто пам'ятати, що адаптаційний період не має бути затягнутий у часі, адже оцінка за I семестр у 5 класі має виставлятися в балах.

Підсумковим оцінюванням установлюють відповідність досягнутих учнями результатів, які означені в модельній навчальній програмі як очікувані результати навчання, а в Державному стандарті базової середньої освіти – як орієнтири для оцінювання.

Формувальне оцінювання стосується оцінювання процесу навчання учнів: набуття ними навчального досвіду, динаміки розвитку компетентностей та особистісного розвитку. На його основі відбуватиметься адаптація здобувачів освіти після 4 класу до вимог освітнього процесу в 5 класі та розвиток здатності учнів до співпраці й рефлексії. Формувальне оцінювання, окрім рівневого або бального, може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання досягнень учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо).

Оцінювання (підсумкове та поточне формувальне) здійснюють, використовуючи як традиційні, так і цифрові технології. Перед виставленням семестрової оцінки встановлюють навчальний прогрес учня/учениці за групами результатів (у рівнях або балах). Природнича освітня галузь включає 4 групи загальних результатів:

1. Пізнання світу природи засобами наукового дослідження.
2. Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту.
3. Усвідомлення розмаїття та закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства.
4. Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

Для запису на сторінках журналу груп результатів допускаються скорочення: ПРО 1 – означає першу групу результатів природничої освітньої галузі тощо.

Нагадуємо, що семестрові оцінки підлягають коригуванню. Річна оцінка виставляється на основі семестрових.

Для формування висновків щодо рівня досягнення учнем/ученицею обов'язкових результатів навчання за певний інтервал часу (семестр, навчальний рік) за групами результатів учитель розробляє завдання з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти на основі матеріалу відповідних тем модельних навчальних програм, за якими здійснюють освітній процес.

Групи результатів можна оцінювати і за підсумками виконання практичних робіт (наприклад, групу результатів «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження» можна оцінити за результатами виконаної учнями практичної роботи / практичних робіт (спостереження, експеримент), тематика якої / яких означена модельною навчальною програмою).

Одним з видів діяльності учня/учениці, що може оцінюватися підсумковим оцінюванням, є проєктна діяльність. Учнівські проєкти оцінюються за відповідними критеріями, з якими учні/учениці ознайомлюються заздалегідь. Оцінюванню також підлягає сформованість в учениць/учнів наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтовування позиції, творчість, ініціативність, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими. У подальшому ці відомості заносяться до свідоцтва навчальних досягнень учня. Теми досліджень у 5-6 класах тісно пов'язані з повсякденним життям, тому важливим елементом кожного дослідження є формулювання висновків відповідно до його гіпотези (припущення). Саме так учні встановлюватимуть закономірності перебігу певних явищ і процесів та навчатимуться застосовувати їх під час розв'язування навчальних і життєвих проблем.

Під час виконання досліджень і розв'язання проблем педагогам необхідно розвивати медіаграмотність учнів – уміння оцінювати надійність інформаційних джерел, достовірність і науковість інформації тощо та перетворювати її (інтерпретувати схеми, графіки, діаграми, інфографіку, табличні дані та, навпаки, на підставі текстової інформації або числових даних створювати графіки, діаграми тощо).

Учитель може комбінувати певні дослідження, самостійно визначати порядок їхнього виконання та час (оскільки запропоновано дослідження нетривалі і довготривалі), проте виконання експерименту є обов'язковим. Теми дослідницьких проєктів – орієнтовні. Академічна свобода вчителя полягає в тому, що він може змінити предмет дослідження. Однак робота над певною методикою дослідження та проблематикою має відповідати програмі. Варто запропонувати теми проєктних робіт з урахуванням пізнавальних інтересів здобувачів освіти, матеріально-технічного забезпечення закладу освіти, територіальних особливостей, потреб громади тощо.

Для організації освітнього процесу та кращого розуміння суті викладання інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки» пропонуємо опрацювати Додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22 за покликанням: <https://cutt.ly/2XUMaKR>.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки» рекомендуємо скористатися додатковими джерелами інформації:

- Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи. <http://surl.li/kuqaol>.
- Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів. <http://surl.li/hpqeik>.
- Навчально-методичний путівник НУШ. 5 клас. <http://surl.li/duirjr>.
- Вправи НУШ за предметами: <http://surl.li/lpsunj>.
- Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти: <http://surl.li/xypqiz>.

Освіта в Україні сьогодні переживає не найкращі часи. За час пандемії COVID-19 та від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну діти зазнали значних втрат у навчанні. Тож зараз гостро стоїть питання надолуження освітніх втрат. За ініціативи Міністерства освіти і науки України було створено «Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат: <http://surl.li/towfgw>.

З метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо використовувати завдання первинного та вторинного діагностування, розміщених на платформі Всеукраїнської школи онлайн.

Міністерство освіти і науки України, Громадська спілка «Освіторія» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні реалізують проєкт для навчання педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат», який передбачає поєднання очної та дистанційної форм навчання, а саме: перегляд онлайн-курсу на платформі О. Університет <https://osvitoria.university/courses/nazdojenemo/> і участь в очних тренінгах для вчителів. Наразі розпочато новий напрям проєкту «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат у природничій галузі», який спрямований на вчителів біології, географії, фізики та хімії. Реєстрація вчителів Полтавської області на очний тренінг <http://surl.li/pukjra> (коли набирається група тренер контактує з охочими і повідомляє місце та час проведення тренінгу).

Чинними залишаються інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, методичні рекомендації Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського щодо викладання інтегрованих курсів природничої освітньої галузі за попередні роки <http://surl.li/zotwfb>.